

An. VI. Nr. 24.

LUCEAFĂRUL.

Săbînă, 15 Iulie st. v.

1907.

SUMARUL.

G. Marna	Monamente antice din Roma. Palatinal.	Liliac	Cântec (poezie).
Elena Farago	De vorbă ca trecutul (poezie).	S. Secula	Dintr'o călătorie.
Al. Cazaban	Scarlatii (năvelă).	Cronică:	Teologia dogmatică fundamentală de Dr. V. Saciu. Două coarde. Premii. Oaspeți rari. Poșta Redacției.
Otil. de Cosmatza	Scrisoare din Paris. Rodin.		
Dina Ramară	Jale (poezie).		

Ilustrațiuni: Palatinal (vederi). Rodin. Le Penseur în fața Panteonului. Din Atelierul lui Rodin.

ABONAMENT:

Austro-Ungaria:

1 an	12 cor.	Ed. de lux	20 cor.
6 luni	6 "	" " " " " "	10 "

Ediția pentru preoți, învățători și studenți: 1 an 7 cor.

România și în Străinătate:

1 an	16 cor.	Ed. de lux	25 cor.
6 luni	8 "	" " " " " "	15 "

Ediția pentru preoți, învățători și studenți: 1 an 12 Cor.

Reclamațiile sunt a se face în curs de 15 zile după apariția fiecărui număr. Pentru orice schimbare de adresă se vor trimite 20 bani în mărci postale.

Abonamentele, plătite înainte, sunt a se trimite la adresa:

Adm. rev. „Luceafărul”, Sibiu (Nagyszeben).

A apărut în editura revistei „Luceafărul”

A. O. Maior

Biblioteca Copiilor

Vol. II

numeroase ilustrațiuni.

Cel mai potrivit dar pentru

→ copii. ←

Preful: Cor. 1.60, Lei 2.—

Omer

ILIADA

12 cântari tradase în versuri

de

George Murnu

→ ca ilustrații admirabile. ←

Primul volum din
Biblioteca scriitorilor Străini.

Preful: Cor. 4.—, Lei 5.—

— plus porto postal 20 bani. —

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ. APARE DE DOUĂORI PE LUNĂ

sub îngrijirea dlor: Octavian Goga și Octavian C. Tăslăuanu.

Cu colaborarea dlor: I. Agârbiceanu, I. Al. Bassarabescu, Z. Bârsan, G. Bogdan-Duică, Dr. I. Borcia, I. Ciocârlan, V. Cioflec, Al. Ciura, Maria Cunțan, Dr. I. Lupaș, Dr. G. Murnu, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, M. Simionescu-Râmnicănu, I. U. Soricu.

ORICE REPRODUCERE OPRITĂ.

Monumente antice din Roma.

Palatinul.

II.

Palatul lui August sau al Flaviilor. Casa lui August. Templul lui Apolon. Stadium. Palatul lui Septimiu Sever.

Pozițiunea, de care ne dăm seamă acum cu ochii noștri, datele monumentale câte ne mai procură tristele rămășiți, descrierile sau mărturiile întâmplătoare ce ne-au rămas din vechime ne zăgăvesc în minte, ca printr'o nălucitură, icoana grandioasă, pe care bătrânii o vedeau înaintea lor și care cu drept le părea neasemuită pe pământ. Pentru a înțelege bătaia inimii lor ar trebui să ne mutăm cu gândul aici, străbătând înapoi vreme de peste șaiszeci de vârste de om. Dacă atunci am fi venit dinspre For, pe străvechea poartă Mugonia, uimiți am fi plimbat privirile noastre când la dreapta spre falnicele arcade ale palatului lui Tiberiu și Caligula, când la stânga asupra luminosului templu al lui Apolon, când în față asupra «locașului lui August», străbunul neîntrecut al palatelor europene. Așezarea lor pe o înălțime predominantă peste împrejurimi, putința de a le privi mai de departe le-ar fi dat o perspectivă de mărire, întrezărită mai vătos de acei ce-au văzut locașuri de mănăstiri sau de castele așezate pe locuri ridicate.

O privire dela vale din For, trebuie să fi dat o senzație de mândrie și mulțumire tuturor celor ce vedeau în acest complex de clădiri nu un adăpost al monarhului, ci un simbol potrivit cu întinderea și puterea armelor romane. Cuvintele vechilor admiratori ne îndreptățesc să credem că ceva mai impunător, cu caracter mai covârșitor împărătesc nu întimpinaseră până atunci

ochii omenesți. Planul cel dintâi se datorește capului monarhic a lui August, marele binefăcător al imperiului și al omenirii obosite și sătulă de neliniștea și neorânduiala republicei.

El a locuit o vreme lângă For, dar dorința lui era să-și ajbă salașul statornic pe Palatin, unde fusese înainte casa părinților săi, locul nașterii sale, și unde tradițiile (să ne aducem aminte că într'un timp el a vrut să-și adauge numele de Romulus) îl atrăgeau, ca o nadă nebiruită, spre întruparea visului de «singur cap al republicei». Chiar din anul 44 înainte de Hristos a cumpărat casele modeste ale lui Hortensius, la care apoi a mai adăogat o bucată de pământ și și-a înfiripat o locuință atât de puțin pretentioasă (față de a celorlalți fruntași Romani), încât nimeni n'ar fi prepus, că într'însa puteau cloci niște atât de mari gânduri de premenire a vechiului așezământ de cărmuire a statului. Odată debărat de protivnici și rămas singur în fruntea trebilor publice, August a răscumpărat o parte mare din locul apropiat de casa lui și în nemijlocită legătură cu aceasta a ridicat palatul «vrednic de a fi locuit de un zeu», cum spune Ovidiu. Dar ca «domn peste seamă de chibzuit și cumințe» el nu și-a schimbat casa cu palatul, ci a urmat a locui, tot timpul cât a trăit, în cea dintâi și a făcut din cel din urmă un fel de casă a obștii (aedes publicae).

Se poate ca planul palatului pus la cale și adus la îndeplinire de cătră August să fie tot una cu celee ni-l desinează acum dărâmurile, dar prefacerile și înoirile de mai pe urmă, mai ales cele săvârșite sub Flavii, și anume sub Do-

mițian (de unde și numirea de palat al Flaviilor) nu ne mai îngăduie să deosebim la acest plan ceea ce-i a trecutului față de adăusele de mai târziu, când s'a simțit poate nevoia nu atât de a schimbă proporțiile și dimensiunile cât de a reînnoi părțile învechite și de a da zidirii, care pareă simplă, o strălucire așa cum o înțelegea închipuirea orientală a necumpătatului Domițian.

Și acum pe area palatină, care trebuie să ne-o închipuim lespeduită și prevăzută cu gherete pentru garda imperială, să ne apropiem de ruinele ei.

O prispă bine păstrată, înaltă și largă de mai mulți metri cu trei eșturi regulate în chip de balcoane, ascunse acum sub iederă, arată terasa pe care se ridică porticul fațadei de frunte a palatului.

Acesta eră sprijinit de vr'o douăzeci de coloane de marmură verzue, din care frânturi se află și acum în fața locului. Două scări laterale înlesneau suitul în portic, de unde apoi se intră în trei săli mari alăturate.

Cea dela mijloc eră aula regia sau, cum am zice noi, sala tronului sau a recepțiilor oficiale. Desamăgire e cea dintâi impresie ce ne face ea, atât de goală și despoiată e de mândrețele, de bogățiile de altădată. Dar cu cât începem a ne da seamă de ce a fost, cu cât izbutim a o rezidi în mintea noastră după urmele împrăștiate într'nsa și după descoperirile făcute mai de mult în vremea săpăturilor, cu atât ne apare mai vrednică de gândul ce i-a dat naștere. În rândul întâi privirea ne-o izbește mărimea neobișnuită a sălii, care e lungă de patruzeci și cinci de metri și lată de trezeci și șase, adecă cu zece metri mai lată decât nava centrală a sfântului Petru. Întinderea ei eră potrivită cu mărimea păreților încunjurați: în starea de acum aceștia ne dau abia a zecea parte din înălțimea lor de odinioară. Date fiind aceste măsuri, să umplem acum golurile: să ne închipuim mozaicul de marmură rară a pardoseli, luciul marmurei trandafirii cu care îi erau îmbrăcați păreții, câte patru coloane înflorite de marmură cu vine galbene și albastre și câte trei nișe colosale împodobite cu statui în laturile din dreapta și din stânga, două coloane ce mărgineau intrarea acoperită cu perdele lungi (pragul de marmură slujește acum ca altar în Panteon) și alte asemenea două deoparte și alta a apsidei dela pă-

retele din fund, unde din umbra draperiilor răsăreă strălucind de aur și de podoabe tronul împăratului, brăele minunate lucrate de ciubucării cu friză și alte înfloriri de deasupra coloanelor lipite de pilaștrii zidului, lumina potolită ce curgea din ferestrelor deschise partea de sus a păreților, albia tavanului înfrumusețată cu casete de aur, și în sfârșit mulțimea de măestrite zugrăviri și dichisuri, de odoare de metal sau chiar de pietre scumpe — în acest chip avem în ochii noștri un cadru, ce e drept, cam prea încărcat, dar credincios în reprezentarea idealului de lux și strălucire al acestei vremi neajunse în fala domniei și a mării. Privirea supusului, a solului, a oaspei străin primit aici nu trebuia numai să se minuneze, ci să stea chiar incremenită în fața orbitorii privescătoare: eră acesta un mijloc sigur prin care monarhia triumfătoare se putea impune tuturor întemeind credința, că e stăpână pe neistovite izvoare de avuție și putere.

A doua sală, cea dela dreapta noastră, care e abia cât jumătatea celei dintâi, slujea ca bazilică: eră judecătoria, la care însuși împăratul judeca pricinile civile și criminale. Rămășițele stâlpilor nescobiți și acoperiți odinioară cu podoabe de bronz arată că ea avea împărțirea obișnuită a bazilicelor, cu deosebirea numai că aici partea dela mijloc nu lăsă pentru cele două laturi, de care o despărțea șirul de stâlpi de marmură, decât un loc îngust care nu putea sluji decât numai pentru trecere și că pe ea se desfășură toată activitatea judecătorească a bazilicei. În păretele de fund se recunoaște încă semicercul apsidei, în care eră tribuna judecătorului; un zaplaz de marmură — urmele îi stau locului și acum — despărțea tribuna de cei înfățișați la judecată. Erau vremuri mai fericite acelea, când însuși monarhul, cu toate multele-i îndatoriri, mai găsea răgaz să caute și de nevoile dreptății. Cu drag chemăm din amintirea noastră aici lângă tribună chipul blând alui August, care pe cât eră de îngăduitor în hotărârile sale, pe atât eră de neobosit ca judecător, în ciuda slăbiciunii lui trupești. «Uneori — ne spune Sueton — prelungă ședințele până noaptea târziu, și dacă eră cumva bolnav, își făcea datoria de pe o lectică așezată în fața tribunalului, sau chiar de unde stătea culcat la el acasă».

Mai mult încă: el nu respingeă nici vizita

oamenilor din popor și primea cererile lor cu multă bunătate. Dar în câți urmași de-ai lui a găsit răsunet această pildă a omenosului stăpânitor? Tot acești păreți, cu vr'un veac mai târziu, auziră cuvintele de osândire nemiloasă ale lui Domițian, rostite pentru greșeli și păcate, de care și el însuș adeseori era vinovat.

A treia sală și mai mică dela stânga noastră, nedeplin despropătată încă, e socotită ca *lararium*, un fel de *paracelis* închinat zeilor casnici. Numirea aceasta i-a venit dela altarul cu trepte și cu urme de fum ce s'a găsit în această sală pe vremea celor dintâi săpături făcute pe la începutul veacului al 18-lea.

Tiberiu, cu care era unit printr'un *cryptoportic*, brațul celui amintit. Ele, judecând după orânduiala lor, par a fi servit parte ca vestibul, parte ca locuințe pentru portar și servitori.

Aripa ce urmează după *peristyl* corespunde cu cea dintâi descrisă de noi și e alcătuită tot din trei părți. Sala mare dela mijloc era *suffrageria*, *triclinium*. Partea ce s'a păstrat din lespezișul de marmură felurită a podului din absida păretelui din fața intrării, deși o reînnoire dintr'o vreme de decădere a artei (se vede după proasta potrivire a plăcilor din care-i întocmit) ne arată cât de bun și scump erau materialul, cu care era podită această sală.

Palatinul. La stânga: templul lui Apolon; la mijloc: area palatină și palatul lui August; la dreapta: palatul lui Tiberiu (reconstruire).

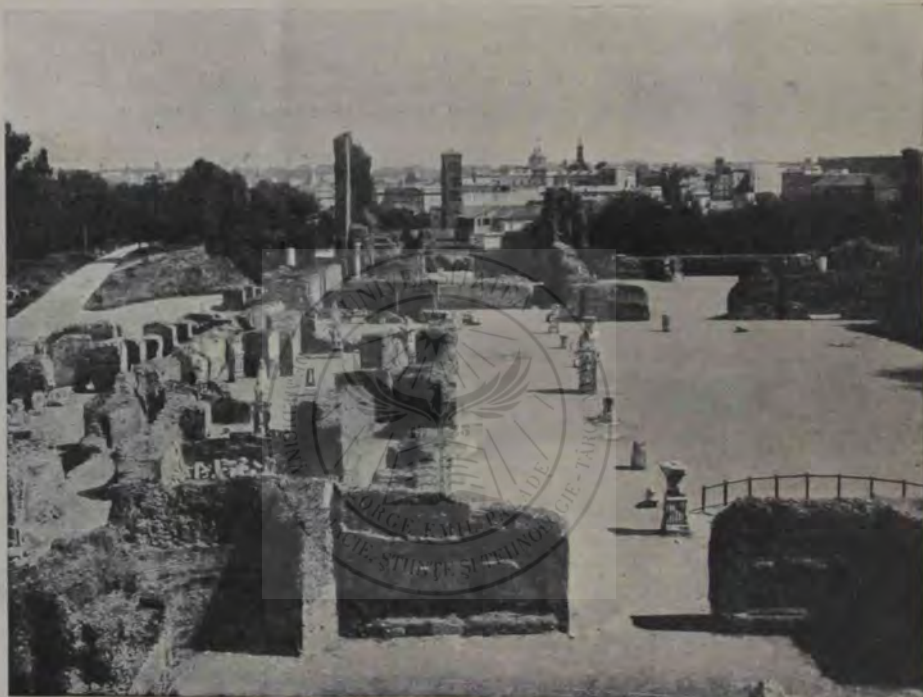
În dosul acestor trei săli se întinde vastul *peristyl*, curtea patrunghiulară din mijlocul palatului; suprafața ei e de trei mii și șase sute de metri pătrați, din care a treia parte zace încă sub vila modernă numită Mills. Curtea aceasta desvâlțată era de patru laturi încunjurată de un portic cu stâlpi de marmură vârstată și cu păreți, ca și podeaua, îmbrăcați cu multe feluri de marmură. Ea nu mai este acum răcorită de ape limpezi și curgătoare, nu mai e îmbălsămită de mirosul tufșurilor de flori, nici împodobită cu copacii pururea verzi, din al căror frunziș cu freamăt tainic șuerau mierlele și cântau privighetorile odinioară.

Deoparte și de alta a curții era un șir de încăperi mai mici, din care încă se recunosc cele nouă dela dreapta noastră, spre palatul lui

Aceasta însă și puținul ce a mai rămas încă din trecutul ei nu-i de ajuns spre a ne face o icoană cât de apropiată despre ceea ce a fost. Ne-o putem închipui însă mai bine cetind mărturiile celor vechi. Un tricliniu vrednic de cezari nu era pe Palatin înainte de Domițian; nu vom greși dar, dacă desăvârșirea lui am atribui-o acestui împărat. Impresia ce el făcea asupra oamenilor vremii ne-o dă Marțial: acesta ne spune că sala de mâncare alui Domițian nu e mai prejos de aceea a Olimpului și că „înșiși zeii puteau să bea nectarul lor într'însa”. Frumusețea, scumpetea și mulțimea podoabelor, cu care era îmbrăcată în întregimea ei, mesele licioase de stejar cu picioare de fildeș, strălucirea vaselor prețioase și felurimea ca și bășugul

mâncărilor îmbiate la ospețe, gloata slugilor împărătești care furnicau prin sală trebuia negreșit să producă un efect, care nu se putea tălmăci altfel de către poeți decât cu asemănări și pilde îndrăznețe și pline de avânt. Acelaș poet ne spune, că »dacă Jupiter și Domițian l-ar fi chemat să ospăteze cu ei, ar fi lăsat pe stăpânul zeilor și s'ar fi dus la împăratul«. Ce putea dar să spue Stațiu, când avu fericirea să fie poftit aici la

nymphée (una din ele, la fel cu ceealaltă, descoperită mai de mult, se află încă sub zidurile vilei Mills). Aceste nymphée erau săli de mâncare, la care se adăposteau mesenii pe vremea arșițelor; în mijlocul lor — ne-o învederează rămășițele — eră un basen oval așternut cu marmură scumpă, din care se ridică o insulioară în chip de fântână prevăzută cu mici cotloane pentru statuete, cu plante și flori alese, cu ape

Palatinul (vedere despre sudvest): Palatul lui August. La dreapta, mai multe camere, (vestibul, locuință pentru servitori și portar), la stânga, peristylul cu resturile porticului; în fundul lui se deschide sala tronului. La stânga acesteia, sala baziliceii (cu un rest de zid înalt) spre grădina Casinului Farnese (locul palatului lui Tiberiu).

masa lui Domițian? Entuziasmul și extazul de care a fost răpit acest poet curtean trăește până astăzi în poezia ce i-a insuflat acest prilej; pricepem bine că spusele lui nu sunt simple născociri poetice, ci inspirații izvorâte din icoana unui adevăr aveau văzut și simțit de dânsul, și cunoscut și recunoscut de contemporanii lui. Nu numai sala în sine făcea acest efect asupra privitorului, ci și vederile desfătătoare ce se deschideau printre coloanele peristylului precum și prin cele cinci ferestre mari dela părțile laterale ai sufrageriei, cari dădeau în două

țișnitoare, cari răspândeau mireazma și răcoarea lor până 'n sala mare dela mijloc.

Fațada din dosul palatului se isprăvește cu un pridvor cu șase stâlpi de marmură verze, din care doi întregi stau și acum la locul lor.

Acesta a fost palatul cezarilor, adică parterul lui, căci urme de scări ne arată că el se continuă în caturile de sus. Planul e simplu: un vast patralater cu un șir de încăperi mari și mici simetric orânduite în jurul întinsei curți pătrate a peristylului. El nu corespunde cu planul obișnuit al caselor particulare romane, precum

il cunoaștem din Pompei, și trebuie să fie croit după mustra palatelor din Orientul elenistic. O locuință anume pentru împărați și familia lor, cu greu poate însemna această clădire; căci nici o parte din ea nu răspunde unei asemenea trebuinți. Suntem dar siliți să credem că chiar după schimbările și reînnoirile de mai pe urmă acest palat a slujit numai pentru reprezentări oficiale, ca și pe vremea lui August. Se vede că

lui August e legată printr'un gang descoperit. Sunt trei odăi înalte: una cea dela mijloc, pătrată, celelalte două cu opt unghiuri, cu lumină de sus și cu nișe mari pentru sculpturi. Ele făceau parte dintr'un șir de odăi ale catului de jos care încunjurau atriul îngropat acum în masa enormă de pământ ce s'a îngrămădit în urma explozării începute la sfârșitul veacului al 18-lea. Că aceste odăi nu au fost locuite de oameni de

Palatinul (vedere spre nord-est): »Stadiul«. În față rămășița unui bazeu. La dreapta canalul de scurgere, pilastrii cu semicoloanele porticului, apoi zidul cu Villa Mills. La stânga apsida sau »loja imperială«, în dosul ei ruine de băi și dela palatul lui Sept. Sever.

pilda dată de acesta a fost urmată și de moștenitorii lui.

Dar unde-i casa în care a locuit August? Credința generală e că se află alătura de palat, pe locul unde acum se ridică o mare parte din vila Mills; ea se socotește chiar că e tot una cu unele încăperi subterane ce s'au găsit într'o însemnată adâncime în fața dinspre sud-vest a acestei vile. Pentru a le putea cerceta, te cobori de aici, dela vilă, pe niște scări întunecoase sau ocolești despre sud, terasa mare pe care se află amintita vilă și intri în »stadiul«, cu care »casa

rând, vădesc descoperirile făcute pe atunci: nu numai stucul și marmura cu care le erau căptușiți pereții și lucrul ales al pardoselei, ci și fermecătoarele, neasemuitele picturi ce le acopereau tavanul ca și mândrele sculpturi ce înfrumșeau adâncăturile pereților (astfel e bunăoară vestitul Apolon Stauroctonos din Vatican). Dar lăcomia exploratorilor n'a lăsat în urmă decât pustiul: odăile acum sunt goale de orice podoabă, și prin adâncimea și întunerecul lor ne fac impresia unor tainite fiorease. Răcoarea lor însă ne învață că ceea ce căută Romanul practic prin

parterul lui eră un adăpost sigur împotriva căldurilor. Că aceste încăperi făceau parte din casa însăși a lui August e greu de crezut, când știm că focul ce a băntuit Roma lui Neron n'a lăsat în picioare decât o singură odăe din această casă.

Dacă nu se poate hotărî locul acestei odăi, avem însă cuvinte destule să socotim că aici, în locul ruinelor cercetate acum de noi, eră așezată casa lui August, casa cumpărată dela Hortensius și mărită mai târziu de el. »Ea, ne spune Sueton, nu eră de seamă nici prin întindere, nici prin eleganță; galeriile ei erau joase și de piatră din muntele Alban. In cămărilor ei nu se vedeă nici marmură, nici pardoseală deosebită«. Aici, mereu

în același sălaș a trăit peste patruzeci de ani și a gustat, rând pe rând, din bunurile și amarurile vieții acest om cumpătat, înțelept, iertător și cu fața pururea liniștită și senină, omul care a dat numele său veacului celui mai strălucit al patriei sale. Aici îl vedem veghind și ținnd frânele îm-

părăției sale nețărnumite, fără a uită că are datorii de soț, de prietin statornic și îngăduitor, de frate bun și de fiu iubitor al unei mame cinstite.

Chiar ca unchiu îl vedem plin de grijă părintească alătura de nepotul său, trudindu-se singur să-l învețe scrisul și cetitul. Mărirea la care se înălțase ca nimenea altul în vremea lui, nu l-a împiedecat să dea creștere simplă fiicei și nepoatelor sale. Pe acestea ni le închipuim aici torcând la furcă și țesând la rășboiu ca eroinele lui Omer, căci așa eră dorința aceluia, care respingea fără prefacere titlul de domn stăpânitor. Tot ce ne impresoaară, țărna aceasta, roadele ei, iarba și copacii, aerul, bucata cerului

care se întinde de-asupra noastră, ne par că poartă ceva din sfințenia amintirilor mari, căci în ele și prin ele a viețuit bărbatul, căruia toate veacurile de mai târziu i-au înălțat un cântec de preamărire. Rari sunt eroii binelui, dar ei sunt destui să ne ridice de pe piept stânca apăsătoare a nemăsuratei scărbe și suferinți ce o simțim în fața nesfârșitului număr de tirani, de iezme cu chip de om care se perândă la cârma popoarelor.

Dacă August a fost modest pentru sine, el n'a înțeles să fie tot așa pentru capitala sa. Indemnul ce l-a dat literaturii și artei din timpul lui se resimte tot așa puternic și pe tărâmul

arhitectonic: idealul lui eră ca, prin sporierea strălucirii de afară, să înnalțe vaza cetății la rangul ce i se cuvenea ca împărăteasa lumii. Că acest ideal și l-a văzut el cu ochii până la sfârșitul vieții, ne-o dovedește vorba cu care se laudă și care azi e splendid întărită de săpături, că el »a

de cărămidă și l-a lăsat de marmură«.

Printre clădirile, cari l-au preocupat mai mult, e și pomenitul templu a lui Apolon, ridicat în apropierea casei lui. Ce e drept, erau pe Palatin și alte temple; așa bunăoară templul Cybelei, ale cărui temelii s'au recunoscut nu de mult în ruinele umbrite de frunzișul grupului de stejari de pe lângă »coliba lui Romulus«. Un alt templu eră închinat lui Jupiter Victor: bazele lui se văd și azi ca o movilă pătrată între casa Liviei și palatul lui August, a cărui latură apusană e retezată de acest templu, ceea ce înseamnă că el eră mai vechiu decât palatul și că deci fū cruțat la întemeierea acestui din urmă. Mai erau apoi și alte sanctuare foarte vechi —

Palatinul. Arcade din substructiile palatului lui Septimiu Sever.

între ele mai ales cel închinat lui Romulus —, din care însă n'a ramas nici o amintire văzută. Dar cel mai bogat, mai mândru și mai mare de pe Palatin, și în deobște una din cele dintâi și cele mai vestite capişti din Roma, a fost templul lui Apolon: eră întreg lucrat din marmură și inzestrat cu lucruri de artă și cu tot felul de podloabe de o măestrie rară; alătura de el, August a clădit o mare bibliotecă greacă și latină, îndeplinind o veche dorință a lui Iuliu Cezar. Acest templu a strălucit și a vrăjit zecimi de generații până când focul, isbucnit cam pe la mijlocul veacului al 4-lea, l-a prefăcut într-o masă de var. Materialul ce a mai rămas nepăgubit a fost atât de fără milă prădat și risipit din veacul de mijloc încoace, încât abia de vr'o zece ani, după multe și deșerte cercetări, s'a constatat, pe cât se pare, locul așezării lui pe temeiul urmelor sărăcioase descoperite spre miez-noapte dela grădina vilei Mills (paralel cu area palatina). Restul temelilor lui trebuie să fie tăinuit sub pământ și nu va eși deplin la lumină până când sapa nu va desfundă și această parte a dealului.

Dealungul »casei lui August« și în linie paralelă cu palatul lui — la marginea despre sud-est a Palatinului — se întinde între ziduri înalte un spațiu dreptunghiular, lung de o sută șasezeci de metri și lat de patruzeci și opt (elipsa zidului dela intrare e o prefacere din vremea lui Teodoric). Forma lui și numele tradițional de ipodrom ce poartă au îndreptățit numirea de stadiu, adică loc destinat pentru jocuri și alergări; dar dovezile ce se mai află în cuprinsul lui — cele două fântâni cu basenuri croite în semicercuri dela cele două capete ale acestui »stadiu«, canalul larg de scurgere făcut din marmură de care el e pe delături străbătut, precum și chenarele tot de marmură care mărgineau desigur straturile de flori, vorbesc lămurit despre o grădină de lux în chipul obișnuit de ipodrom, așa cum se constată nu areori pe lângă casele celor vechi. Ca punct de plecare, trebuie să fi servit grădina lui August; sub Domiția poate a căpătat proporțiile de azi și mai apoi s'a adăugat, în fața zidului încunjurător, porticul cu pilaștri și jumătăți de coloane, ale căror rămășițe pot fi urmărite și acum. Spre răsărit »stadiul« se isprăvea cu un rând de

camere ce purtau o terasă, în dosul căreia se văd ruinele bibliotecii lui August. Mărimea grădinii precum și materialul care zace împrăștiat în fața noastră, coloane groase de marmură, de porfir, de granit, și felurite bucăți constructive sau decorative, picturile acum șterse de pe pereții odăilor de sub așa zisa »lojă imperială«, adică apsida înaltă ce se ridică spre stânga noastră — ne încredințează că acest »ipodrom« a fost neîntrecut în felul său. În dosul »lojei« amintite, după ruinele unor ziduri ce cuprindeau băi împărătești, se lățește podișul meșteșugit, care ocupă tot colțul despre sud-vest al Palatinului; peste mărețele-i arcade se înalță odinioară cel din urmă palat ce a avut Palatinul, creația fălosului african Septimiu Sever. Puținele ziduri ce mai stau în picioare nu ne mai îngăduie să-i cunoaștem planul vast; pe temeiul lor însă ghicim ușor uriașele dimensiuni ce făceau ca palatul acesta, încheiat spre sud, spre via Appia, cu o splendidă fațadă, numită Septizonium, să pară »munte peste munte«, adevăratul locaș al aceluia care zicea despre sine că »lumea întregă nu-l încăpuse«. Podișul se sfârșește cu prelungirea lui prin o lungă terasă care poartă numele de Belvedere. De aici se desfășură spre sud, între colinele Caelius și Aventin, una din cele mai frumoase, mai minunate vederi, de care Roma a fost învrednicită. Câmpia romană, străbătută de caravanele înțepenite ale marilor apeducte, se pierde spre mare învăluită într-o ceață fumurie-albastră, care ca un giulgiu ușor îi acopere jalnica pustietate moartă. Un lanț de înălțimi înverzite durează părețele-i despre mează-zi și răsărit: e muntele Albani, subțal cărui vârf mai înalt a fost în vremuri întunecoase Alba-Longa cea dispărută fără urmă, și pe ale cărui coaste acum răsar dintre chiparoși și pometuri, ca niște pete albe vilele încântătorului Frascati, vestit pentru vinurile-i mult gustate. De-asupra lui zac dărâmaturile străvechiului Tusculum, de unde Ciceron, mai bine decât din orice parte, își desfăta ochii privind Roma și toate frumsețile întinsului Latium. Toată această priveliște trebuia să fi fost de trei ori mai largă și mai mândră când eră văzută din rândul cel mai de sus al palatului peste ale cărui moaște calcă acum picioarele noastre. Cele două namili de ponorături — coloseul la stânga

și Termele lui Caracalla în fața noastră sunt și acum una din ruinele, în care Roma — nu puteau să întunece cătuși de puțin vaza imperială și-a întipărit mai cu dinadinsul pecetea reședinții lui Septimiu Sever. Chiar substraturile domniei universale.

G. Murnu.

De vorbă cu trecutul . . .

Tu, biet copil orfan ce tremuri plângând în pragul unei porți,
De ce te 'ncumeși să-mi ei gândul în dureroasa ta ispită? —
E mult de când te așezasem în biata inimă trudită
Un mut străjer care păzește tăcerea 'n care dorm cei morți . . .

Mă chemi așa de par'că anii n'au însemnat nimic în drum;
Și mă întrebi de știu ce sbucium eră în frageda ta mintel . . .
O, cât ar fi 'nsemnat atunci în jalea ta două cuvinte,
Și cât ar fi 'nsemnat pe urmă . . . și bune ce mi-ar fi și-acum! . . .

Dar n'a fost nimeni să le spue și ai plecat fără să știi,
De-i bine dacă pleci ori poate de-ai sta pe loc ar fi mai bine
Și nimenea n'a stat în poartă ștergându-și ochii după tine . . .
— Vezi tu, de-acolo-i nenorocu ce mi-a pândit anii pustii, —

Căci mâna ce-ar fi fost să-ți lege o iconiță după gât,
Și gura ce-ar fi fost să-și spue asupra ta bine-cuvântul
Le înghițise fără vreme în țărna-i vitregă mormântul, —
Un drum necunoscut în față și 'n suflet tângă și urât . . .

Și-a răsărit atunci în gândul prea slab pentru atât amar
Un dor nebun să-mi razim fruntea în somn de veci acolo lângă
Mormântul drag pe-a cărui piatră nu mai eră cine să plângă . . .
. . . Cu acelaș gând pustiu din vremuri mă ispitești acuma iar? . . .

Înțoarce-te în umbra 'n care m'am fost deprins să te știu mut, —
De mi-am greșit ori nu cărarea nu-i nimeni să mi-o poată spune, —
Și au trecut de mult și rostul, și vremea vrerilor nebune —
Ci azi înfrunt în cale piedici de cari odată m'am temut.

În dorul celor două vorbe atâtia ani am mers plângând,
Dar vezi drumețul cărui nimeni nu i-a întins în drum o mână,
Pricepe azi din șoapta 'n care durerea lumii se îngână,
Că nimeni nu mângăe bine ca cel nemângăiat nici când . . .

Craiova.

Elena Farago.

Scarlati.

După multă poftelă și vorbă de clacă, ne urcăm în lotca trainică și încăpătoare, care, sub apăsarea pasului nostru greoiu și stângaci, își clatină supărată coșul ei alb, cercuit cu đungi albastre în dreptul fiecărui crăvac.

Cei doi lopătari ruși, cu brațele lor vânjoase, cu privirea îndrăzneată, ne incredințară pe loc că n'aveam de ce ne teme dacă întâmplător vre-o furtună, pornindu-se, ar fi turburat și mai rău fața supărată a Dunării.

Ș'apoi venea să ne însoțească cel mai ager și cel mai destoinic revizor de pescărie — Scarlati — poreclit «regele Deltei» din pricină că numele său stârnea spaimă printre pescarii ruși și lipoveni cari vânau fără drept în apele stăpânirii.

Când ne așezarăm fiecare cum ne venea mai la îndemână, vocea puternică a revizorului porunci atunci celor doi lopătari:

— Hai mânați... rămătorilor!

Brațele plătite își încordară mușchii lor ca funiile, lopețele se infipseră în adâncul valului, și lotca se avântă sprintenă spre largul deschis al apelor... Și cum ne îndepărtam de malul negru, în loc să-mi întorc capul ca să văd cum rămâne în urmă satul Periprava unde poposisem noaptea, urmăream cu băgare de seamă toate mișcărilor însoțitorului nostru Scarlati care acum ținea cârma.

Ce față sănătoasă! Ce ochi limpezi! Nici nu deslușeam în ei vre-o urmă de oboseală, deși omul chefuisse două nopți dearândul.

De sub cozorocul streșină a unei șăpci albe, nasul i se încovoia în jos ca al unei paseri de pradă. Mustățile groase cu vârfurile sbârlite îi dădea revizorului o înfățișare aspră care îți făcea spaimă la început, dar cum întâlneai privirea neprefăcută a ochilor săi albaștri, îndată te linișteai. Cunoștea Delta, cu toate cotloanele ei, dupăcum își cunoștea și fundul pungii. Știa toate cotiturile gârelor, toate iezurile, și toate luminișurile și ochiurile mai de seamă din pustietatea foșnitoare a papurei și a stufărișului fără margine și zare... Nu eră grind sau prundoiu pe care Scarlati să nu-l fi știut...

Când Periprava se topi în spuza cenușie a depărtării, îl întrebai:

— Da acum încotro o luăm?

— Spre Vâlcov!

Pe toți ne prinse grija la auzirea acestui nume, căci toată seara, — pân' în târziu, — cât am stat la cârciuma din Periprava, nu s'a vorbit decât de răutatea și sălbătăcia pescarilor ruși și lipoveni din târgușorul basarabeian Vâlcov. Ei juraseră moarte lui Scarlati, și nu așteptau decât prilejul să-și îndeplinească jurământul lor de răsbunare împotriva celui care îi bătea până la sânge și le luă, — ca să le treacă în stăpânirea statului, — toate uneltele lor de pescuire, — toată averea lor...

— Și cum, o să trecem pe lângă Vâlcov? — îi zisei văzându-l că tot ținea malul rusesc.

— Ce?.. să trecem numai!.. Ba o să ne dăm jos, că nu de geaba îmi place mie vinul lor... porcesc!..

+ Și nu te temi de ei?

— De cine?

— De pescarii ruși și lipoveni.

— Să mă tem eu?... D'apoi, am trecut printre ei numai eu singur cu un lopătar și nu m'am temut, și o să mă tem acum când suntem șapte! — se fuduli Scarlati și ne privi zimbînd pe sub mustață...

— Chiar că și ai în cine să te sprijini! — zisei, gândindu-mă și la mine și la ceilalți trei bucureșteni cari începuseră să se frământa neliniștiți în locurile lor.

Scarlati răsă și dădu câteva porunci, în rușește, lopătarilor.

Pe lângă limba românească și rusească, el o mai cunoștea și pe cea bulgărească, și pe cea leșească, și pe cea grecească și pe cea lipovenească. Dar, pe nici una n'o vorbea cum se cade; așa că ne eră greu să putem ști ce fel de nație de om mai eră însoțitorul nostru. Știu atât, că de câte-ori, eu, împreună cu ceilalți bucureșteni, vorbeam cu foc de țara noastră de limba și de obiceiurile poporului nostru, lui Scarlati i se aprindeau ochii, se ridică în picioare, izbea cu pumnii în ceafa lopătarilor și amenințând golul, începea să injure toată muscălimea, să blasteme și pe Bulgari și pe Greci și pe Turci, și în sfârșit pe toți acei străini cari mai îndrăzneau să trăiască în Delta chiar dupăce că Dobrogea se alipise României.

Ne plăcea mult pentru simțirea lui față de țară unde își agonisea pâinea, dar ne cam îngrijă unele din apucăturile lui cari treceau de multeori peste marginile îngăduinței. În cele patru zile de când eră cu noi, ne făcuse o mulțime de buclucuri destul de supărătoare. Așa, într'o cafenea de pe cheul portului Tulcea, s'a apucat să ia la bătaie pe niște Bulgari — negustori cinstiți și pașnici de altminteri — pentrucă îndrăzniseră să vorbească, alături de masa noastră, în limba lor bulgărească. În Chilia-Nouă, a aruncat, de pe puntea unei cberhanale, pe un pescar grec care ne ură bunăvenire zicându-ne: »kali-mera«.

Ca adevărați iubitori ai limbei noastre, negreșit, că în noi încuviințam izbucnirile lui Scarlatti, pe față însă făceam pe supărații și mai ales acum când îl vedeam că se încăpăținează să meargă într'un târg rusesc unde avea vrăjmași și încă atât de periculoși.

Unul din noi — cel mai voinicos, fără in-
doială — dupăce măsură depărtarea dintre lotca noastră și malul basarabean, se întoarse către buclucașul revizor și îi zise scurt:

— Ar fi bine să nu ne mai pierdem vremea prin Vâlcov, ci să mergem înainte, deadreptul la Sulina.

— Da, da! — încuviințarăm cu toții într'un singur glas — deadreptul la Sulina!

Scarlatti dete din umeri în semn de supunere, și privi tăcut peste fața încrețită a apei, peste mlădierea foșnitoare a vârfurilor de papură...

De pe spinarea nisipoasă a unui grind din fața noastră, se ridică deodată un stol de păsări albe cari umplură împrejurimile cu țipetele lor ascuțite și par'că năcăjite. Cu fâlăiri ușoare și neregulate, ele se împrăștiară pe sus, și, dupăce plutiră ca niște petice de hârtie aruncate în vânt de o mână nevăzută, iarăși se împreună și, atrase par'că de un magnet puternic, se lăsară pe un alt grind, ... mai departe, în drumul nostru.

Acum, ocolem un ostrov mare, plin de livezi cu pomi roditori, printre cari se ivea sfoasă căsuța celui osândit să trăiască în pustietatea locului.

— Țasta-i ostrovul Tatarului! — ne încunoștință Scarlatti. Și oamenii de aci, sunt oameni de ispravă: toată ziua dorm, și noaptea fură pește.

Câțiva gutui încărcăți de roadele lor galbene și mirositoare, ne îndeamnă să tragem luntrea

la mal. Din umbra tufelor, îndată se arătară doi câni jigăriți și se porniră pe un lătrat care răsună ca o schelălăitură în desimea mută a papurei de pe malul dimpotrivă.

— Nia șarlele dracului! — Mânca-v'ar să vă mănânce umplute stăpânul vostru — strigă Scarlatti și sări din luntrea care alipindu-se de mal stârnea roiri bătătoare de țânțari supărători.

Mai întâi, câni se retraseră hămăind înăbușit, dar când văzură că vrășmașul se îndreptă spre un gutuiu, se repeziră cu lătrături și mai îndârjite și mai desnădejdute.

Scarlatti, infuriat, se aplecă să ia de jos vre-un bulgure sau vre-o scurtătură ca s'arunce în ei, dar negăsind nimic, scoase repede revolverul din Tocul dela coapsă, și fără multă chibzuială, descărcă două focuri mai în același timp.

Deodată, unul din cei doi câni se strânse grămadă și lătratul amuți pe loc în gura însângerată. Clătănind din dinți ca și când l-ar fi prins frigurile, începă să se târăie cu greu, pe o coastă, spre casa stăpânului. Din fundul grădinei, s'auzi o suduitură muscălească, și îndată să și arată, strecurându-se printre arbori, un lipovan bărbos, cu bluza roșie ca sângele. În mână ținea amenințător o furcă ascuțită, și părea hotărît s'o înfigă în îndrăznețul care trăsese în credinciosul său paznic. Dar când dădă cu ochii de Scarlatti care își puneă, liniștit, revolverul la loc, furtunosul se potoli pe dată și rămase nemișcat, cu brațul moale, cu ochii prostiți.

— Ce stai ca o vită! — îi strigă revizorul. Cum n'ai adunat încă fructe pentru boerii din lotcă? Hai pașol!

Lipovanul își scoase căciula cu smerenie, își dete la o parte o șuviță unsuroasă de păr care îi venea în ochi, și fără să zică o vorbă, făcu »stânga-împrejur«.

Nouă nici nu ne mai veni să ne dăm jos din lotcă așa ne țintuise în loc fapta lui Scarlatti.

Fără multă zăbavă, lipovanul se întoarse aducând un coș încărcat până în vârf cu tot felul de fructe pe cari le răsturnă în barcă, la picioarele noastre. Voirăm să-l cinstim cu ceva, dar revizorul nu ne dete răgaz căci izbind la o parte pe lipovan, îi strigă:

— Las' că furi tu destul pește, ca să ai de unde să te cinstești singur!

Când ne depărtară puțin de mal, îl mustrarăm

pe Scarlatti pentru că a ucis cânele lipovanului. Dar el ne răspunde cu nepăsare uitându-se în altă parte:

— Păcat că legea oprește: l-aș fi ucis pe lifta de lipovean că-i mai câne decât un câne...

Lăsarăm ostrovul în urnă...

Drumul nostru curgător, acum se deschidea larg și în undele lui neastâmpărate, săltă răsfrângerea albastră și adâncă a bolții cerești.

Din înălțimi, soarele împoșcând raze de căldură moleșitoare ne îndemna la somn. Vântul încetând să mai bată, foșnirea papurei amuți. Nimeni din noi nu se mai ostenea să vorbească, așa că în sălbăticia locului, nu se mai auzia acum decât răsuflarea greoaie a celor doi lopătari și sgomotul monoton ce-l făceau băbăcele frecându-se de strapazanul lor.

Cărduri după cărduri, păsărele de baltă se ridicau speriate de pe luciul iezerului mărginaș, sau din desimea păpurișului, și unindu-se cu alte cărduri răslețe se rânduiau încet-încet, în linii negre, pe albastrul zării, ca niște slove neînțelese pe foaia unei cărți.

De pe malul basarabean, porni deodată un strigăt răsunător care ducea mai mult cu mugetul unui taur decât cu o voce omenească.

— Asta-i un semnal! — scrâșni Scarlatti ai cărui ochi se rotunjiră ca și ai vulturului când caută să descopere, de departe, prada.

Mugetul răsună și a doua oară și a treia oară...

— A! uite hoțul.. uite-! — strigă agerul revizor, arătând cu mâna spre malul românesc. Și în adevăr, deslușirăm cu toții pe un om desbrăcat care se tot plecă și se ridică silindu-se par'că s'adune ceva de sub malul umbrît de sălcii și de papură. Și cum pășiă, legănându-se pe picioaroange, părea un stârc uriaș care își căută hrana nesupărat de nimeni în pustietatea locului.

— Hup! Hup! — răsună din ce în ce mai tare vocea de pe malul rusesc.

— Mănați, mă! — strigă Scarlatti către lopătari. Mai iute, să punem mâna pe cotrobăndit!

Dar hoțul părea că nu se sîchisește de loc de apropierea noastră căci își scotea în liniște vintirile pline de pește, pe care le scutura într-o lotcă neagră, pe jumătate ascunsă în stușiș. Ochii lui Scarlatti se holbaseră peste măsură și în sclipirea lor treceau lumini de fulger. În mână strângea cravașa aspră și strigă tot mai aprins:

— Mănați!... că de nu-l ajung, vă arunc pe amândoi în Dunăre!

Vâslaşii răsuflau ca niște mașine de aburi. Dar degeaba toată truda lor!... Urmăritul cum simți lotca noastră la vre-o sută de pași de dânsul, se aruncă în «năpârca» lui, — așa cum eră desbrăcat, — și, punând mâinile pe cele două băbăci, se aplecă odată din șele și când se opinti înapoi, ajunse zece pași în larg. Mai vâslî de câteva ori, și deși mergea în curmeziș cu valul, totuși îl zărirăm de-odată aproape de mijlocul Dunării.

— Lăsați-l acum — strigă Scarlatti — că ne facem de răs! și prins de admirație față de dibăcia și sprinteneala celui urmărit, adăugă: Așa vâșlaş mai înțeleg! Halal să-i fie! Cum l'oi întâlni se știți că-l cinstesc!...

De-odată, de după rupturile malului basarabean, se iviră capete bărboase, bluze colorate. Erau pescari ruși cari mulțumiți că tovarășul lor scăpase pe sub nasul nostru, se porniră să ne fluere și să ne huiduiască.

— Acum își bat joc de noi! — scrișni Scarlatti, lovind cu palma-i lată, ceafa leorcă de sudoare a unui dintre lopătari. Și cu toată depărtarea care îl despărția de huiduitori, ar fi vrut par'că să-i înfrunte cu privirea lui fâgăduitoare de strașnică răzbunare.

Când l'am întrebat dacă pescarii erau din Vâlcevo, începă să rădă:

— Așa-i erezi pe vâlcoveni?! Cu ei ai de furcă... E destul să te vadă numai unul și se adună o sută, ca din pământ... Și să te ferească sfântul să n'ai armă la tine, că săruți fundul Dunării!... O să-i vezi acuși, când o să trecem pe lângă ei!... Toți bulgării o să ne sboare în cap...

— Cum în cap!... — strigarăm. — Ce, numai decât trebuie să trecem pe sub nasul lor?... Că doar Dunărea e largă!

— E largă, dar pe aci ni-e drumul! — ne răspunde și atingând cârmacul îndreptă barca și mai mult spre malul basarabean care se înalță din ce în ce mai aspru și mai răpos.

Foarte nemulțumiți în sufletul nostru de purtarea acestui revizor care ne devenise aproape nesuferit, tăcurăm. Dar unul din noi izbucni deodată.

— Știi, domnule Scarlatti, că ne pare rău că ne-am mai suit în lotca d-tale!... Mai bine mergem cu vaporul!...

Scarlatti îl privi pe sub gene și nu-i răspunde

nimic. Când se auzi răsunând din depărtare dangăutul unui clopot, revizorul ne zice:

— Țsta-i clopotul dela biserica lipovenească din Vâlcov!

Nu înaintărăm mult pe brațul cotit al Dunării, și iată că zărirăm, deslușit, cum se înșirau ostenite pe coasta dealului nisipos, căsuțele de modă veche ale târgului Vâlcov.

Câteva șlepuri mari și negre — cine știe de unde sosite — își odihneau corpurile lor greoaie la cheul micului port, unde se purtau de ici-colo, ca niște pete colorate, bluzele pescarilor vâlcoveni.

— Dar ține, pentru Dumnezeu, cărma spre dreapta! — strigă nu știu care văzându-l pe Scarlatti că tot apropie barca de malul vrășmaș.

— Cum, să rădă de un funcționar al statului! se infuriă Scarlatti și lovit deodată de o neașteptată idee se aplecă și scoțând din fundul lotcei un fanion, îi desfășură în aer cele trei culori. Mândru, cu ochii strălucitori îl înfipse apoi în fruntea bărcii.

— Să știe ei, — măgarii — că trece revizia românească!

Un prieten din față vră să zică ceva, dar întâlnind privirea plină de hotărâre a slujbaşului, tăcu și își plecă ochii în valul în care se schimbau răsfărângerii albastre, galbene și roșie.

Cu cât ne apropiam de Vâlcov, cu atât petele colorate se măreau, și adunându-se între ele se înșirau par'că în linie de așteptare.

— Au și prins de veste! — murmură Scarlatti, pipăindu-și în grabă revolverul dela coapsă.

Indobitociți de oboseală și de căldură, lopătarii găfăiau din greu, vâslind în nesimțire.

— Acum mânați mai domol! — le hotărî stăpânul — să nu crează hoții că fugim de ei!...

Noi, — cei patru bucureșteni, — ne îndesum unul în altul, cu buzele strânse, amărâți, dojenindu-ne noi singuri că mai veniserăm în Dobrogea ca să întâlnim Români, printre sălbaticii aștia de ruși și lipoveni!

Acum, nu mai doream alta decât s'ajungem cât mai curând la Sulina și să scăpăm de Scarlatti cu care credeam că puteam să ne primejduim chiar viața.

Când ajunserăm ca la o bătaie de pușcă de cheul târgușorului lipovenesc, pescarii începură să dea din mâni ca niște apucați și șuerau îndegete ca cei mai vajnici hoți de codru. Câtiva se acățară de

șlepuri căutând par'că să ne ație mai de-aproape calea. Unii cumpăneau în mână câte un pietroi, așteptând prilejul ca să ni-l arunce ca plocon în față.

Deodată, din mijlocul șuerăturilor și a strigătelor selbatice, răsună stăpânitor un foc de pușcă. Inspăimântat, unul din noi se făcu mai galben ca floarea nufărului de pe iezuri, și nici n'am prins de veste când se lasă în fundul lotcei, strecurându-se sub scândura pe care stătuse.

— Ascundeți-vă și d-voastră! — ne pofți Scarlatti făcându-ne loc la picioarele vâsleșilor între sacii și frânghiile cu care eră încărcat fundul lotcei. Fără să mai așteptăm să fim rugați pentru a doua oară, ne și pitularăm cu fața în jos, cu obraji lipiți de scândurile aspre și cătrânite ale leagănelui nostru. Ca să ne puie la adăpost și mai sigur, Scarlatti ne acoperi cu tenda deasă de dril gudronat.

De acolo, din întunerecul înăbușitor, urechile noastre îngrijorate prindeau și mai inspăimântătoare sunetele vocelor întăritate, de afară. Și am crezut că-mi pierd răsuflarea când auzii șgomotul bulbuitor al pietrilor ce cădeau în apă, în jurul lotcei noastre.

Și vai cât de încet înaintam acum. Intr'un rând mi se păru că lotca nu mai putea să răzbătă și că se înecăstase în valuri. În minte îmi veni cuvintele lui Scarlatti: »săruți fundul Dunării dacă n'ai armă la tine!« În clipa aceea, îl și auzii tipând, nu atât de durere cât de furie, și îndată răsunară, — împărăștiind miros pătrunzător de iarbă de pușcă — câteva detunături. Ca prin minune, strigătele încetară. Barca se munci par'că din loc și acum înainte ca împinsă dela spate de o vânt puternic. Indrăznirăm să dăm tenda la o parte. O lumină vie ne învălul, înviorându-ne. Niciodată nu mi-a părut cerul mai albastru și mai liniștit. Scarlatti numai stătea la o parte. Dăduse la o parte pe unul din lopătari și, în stăpânirea celor două băbaici, vâslea acum cu încordare, cu ochii strălucitori ca ai unui erou care eșise învingător dintr'o luptă crâncenă. Din când în când, lăsă vâsla din mână și apucând un colț al fanionului, se ștergea la frunte de sângele care chiftea dintr'o sgarie-tură largă, aproape o rană.

Ne așezarăm tăcuți la locurile noastre, și rușinați par'că, nici nu îndrăznirăm să-l mai întrebăm ce i se întâmplase...

Al. Cazaban.

Scrisoare din Paris.

Rodin.

Seriu acest nume cu oarecare sfială, pătrunsă de credința că acest măestru, printr'o muncă îndărătnică, a smuls arta sculpturii din mediocritatea în care părea că se cufundă.

Măestrul Rodin lucrează de patruzeci de ani și mai bine ca un simplu lucrător, fără să se lase împiedecat nici de succese și glorie, nici de intrigi și nedreptăți.

Fiecare dintre operele lui e un câmp întins pentru imaginație. Nu afli în ele ticluiala și minuțiozitatea exagerată prin cari atâți mediocri cuceresc admirația nepricepătorilor. La el idea se desprinde mare și îndrăzneată, se arată prin mișcări largi, se precizează într'o formă solidă, care se înalță stăpânitoare deasupra amănunțelor rămase șterse și nehotărâte.

Adeseori, vorbind cu dânsul în unul din vastele lui ateliere, prin muzeul sau grădina lui frumoasă, ne tălmăcește mari adevăruri:

»Eu nu inventez nimic — zice el — ci redescoper. Ceeace fac pare nou, pentru că s'a pierdut idea însemnătății și a scopului ce o are arta. Se ia drept inovație ceeace nu este decât o întoarcere la legile marelui sculpturii antice. E adevărat că-mi frământ mîntea, că-mi plac unele simboluri. Văd lucrurile sub o înfățișare sintetică, dar toate aceste mi le ofere natura. Nu imit pe Greci. Încerc numai să mă transpun în felul lor de a vedea lucrurile. Alții copiază operele lor... De însemnătate și indispensabil e: A redescoperi metoda lor. Eu am început cu studii asupra naturii, ca »Epoca de Bronz« (l'Âge de bronze). Apoi am văzut că trebuie mai multă amplitudine, o ușoară exagerație — și atunci m'am apucat să caut o metodă de exagerație logică. Această metodă constă într'o

amplificare unită a modelului. Consistă și într'o reducere constantă a figurei la o figură geometrică și în determinarea de a sacrifica oricare parte a figurei pentru o înfățișare sintetică«.

Și într'adevăr tehnica lui este o reîntoarcere fidelă la cea a Grecilor și chiar la cea a Egiptenilor, dar felul lui personal de a copia »ceace îi dă natura« e fără păreche în istoria sculpturii.

Altădată, fiind vorba de frumos și de ideal, ne spuneă?

»Idealul?... Idealul e pretutindeni. Tot e frumos în natură. Moșneagul și flăcăul sunt frumoși. Bucuria și suferința sunt frumoase. O floare veștedă își are farmecul ei ca și una abia înflorită. Există o frumseță generală: viața; a doua frumsețe e expresia și a treia: forma... Mi s'a întâmplat adeseori să mă opresc desamăgit în fața unor modele. Nu mă mulțumeam la prima vedere. Cu toate aceste după o examinare amănunțită observam, lucrând, că în aceste ființe pe cari le disprețuiam era o frumsețe ascunsă. Și în câteva clipe mă cucereau mă entuziasmau«.

Tesa e îndrăzneată, poate, dar autorul burghezilor din Calais, n'a dovedit oare prin toate operele sale că are dreptate?

*

Rodin s'a născut în Paris, la 1848 din tată normand și din mamă lorenă. A fost crescut într'un internat din Beuvais. Fire blăjîină, simțitoare, sfioasă, sârguincioasă și îndrăgostită de muncă, trăia în mizerie.

Sărăcia îi arată încă de pe atunci greutățile cu cari avea să lupte în viitor.

La 14 ani se întoarse la Paris și intră în Școala de desen, unde copiază modele de flori, plante și animale. După un an se îndeletnicește cu copierea anticilor. La 17 ani »și terminase

Rodin cu soția, D-na și d-nul Cozmutza.

studiul* — cum se zice —, în realitate el învătă viața întreagă. Ca să-și câștige pâinea de toate zilele intră la un ornamentist, lucrând în acelaș timp și pe seama lui. Modelează un cap cunoscut sub numele de »Capul omului cu nasu spart« și-l trimite la Salon în 1864, unde fù respins. După răsboiu e chemat la Bruxelles să colaboreze la ornamentarea Bursei și a Palatului Academiiilor. Din Belgia întreprinde, în două rânduri, două călătorii: cea dintâiu în Italia (1875) și a doua în Franța (1877) ca să descrie drama mută a catedralelor, cele mai frumoase monumente din lume, cea mai înaltă culme a inteligenții omenești.

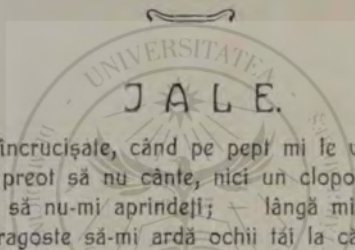
Reintors din călătorii, începe »Omul în epoca de aramă«. Are de model un soldat simplu și

naiv, un frumos și tânăr țăran. Expune din nou — și din nou e respins. Măiestrul e măhnit, dar sigur de el însuși lucrează mai departe. Urmează bronzul »Ion Botezătorul«, care împreună cu »Omul vârstei de aramă«, obținù o medalie de aur! Mai târziu au fost cumpărate de stat și atăzi sunt admirate la muzeul din Luxemburg.

În fața Panteonului se ridică statua »Le penseur«. E cugetătorul pogorit dela porțile infernului! Nu e un om care gândește ci omenirea adâncită în meditație... E croerul lumii care întrebă Universul.

Apoi Victor Hugo, Balzac, Balon, J. Paul Laurens, Le printemps éternel, Le Baiser, Éve și multe multe alte opere sunt cele mai frumoase daruri ce sculptorul Rodin a adus omenirii.

Otilia de Cozmuța.

Măinile încrucișate, când pe pept mi te veți pune,
Nici un preot să nu cânte, nici un clopot să nu sune
Și făclii să nu-mi aprindeși; lângă mine să rămâi
Și cu dragoste să-mi ardă ochii tăi la căpătâi.

Rugăciuni să nu să spună, căci la ce mi s'ar mai spune?
Dac' ai plânge după mine, e destulă rugăciune,
Iar în loc de semnul crucei pe sicriu, tu să te pleci
Și să-ti tremure sărutul pe-ai mei ochi închiși pe veci.

Nu-mi săpași departe groapa, ci în murmur de isoare
S'o săpași adânc în glie sub o salcie plângătoare,
Iară frunzele căzute pe mormântul părăsit
Să se-așterne ca uitarea pe un suflet pustii.

Maiu 1907.

Dinu Ramură.

Cântec.

M'am perdut pe mine însu-mi
Și trezită de-un suspin,
Caut se-mi aduc aminte
Unde sunt de unde vin.

Ca nimic să nu-mi rămână
Și 'n pustiu să mă deștept,
Te zăresc cu flori în mână
Și mă văd cu spini la pept.

Liliac.

Dintr'o călătorie . . .

III.

Constantinopolul.

Printr'o învălmășală de oameni, mai mult murdari decât — europeni, printr'un praf și o necurătenie special orientală, suntem conduși — o seamă de excursioniști — de câțiva românași din împărăția turcească și de un polițist slăbănog și ca îmbrăcăminte și ca înfățișare, dar totuși aspru în pas și întunecat la privire.

Mergem la biroul de control de pașapoarte, din portul constantinopolitan.

La intrare, în ușa polițienescă, nu știu ce fel de slujbaș, dar slujbaș cu pajură turcească pe fes, ne oprește intrarea. După un schimb de vorbe, — ca de ceartă — pe turcește, polițistul nostru își sdrăgănește sabia încovoiată, veche, ca din timpul eroismului turcesc, apoi ne adună pașapoartele și ne dă drumul, de-a valma cu alții, printr'o ușă strâmtă, în Sтамбул!

— Când ne dați pașapoartele? întrebăm.
 — Măne, când veți pleca înapoi.
 — Halal de controlă turcească!
 — Dar dacă ne pungășește cineva, ori ne ia de gât, în lumea asta... cum ne apărăm? Cum ne justificăm și cum cerem dreptate?
 — A ferim! Rânduială turcească!
 Figuri suspecte par'că încep a ne fură din ochi...

O turcoaică, mult mai urâtă decât să-și pună pe față vălul prescris de legea lui Mohamed, în brațe cu un copilăș buhăit, cu fața ca păpușile de ceară galbină, ni-se oprește în cale:

— Bacșiș!
 Ne căutăm de drum.
 În altă stradă, aceeași apariție:
 — Bacșiș!
 — Iată o meserie specială, turcească!
 Stradele sunt strâmte, întortochiate, nemăsurate,
 — desigur, cel puțin dela 1453...

Case mari, de lemn, cu două și trei etaje, se ridică amenințătoare peste ulițele înguste și sunt sprijinite ba cu prăjini, ba cu câte o viță de vie, care prelingând o casă și trecând drumul, la etaj, se fixează ca o coloană de siguranță, între două case «vis-a-vis»; ori sprijinite de

grija lui Allah, nu se prăbușesc ori răstoarnă acele case, decât poate de câte un cutremur.

Suntem porniți în căutare de locuință.

Picioarele ne rupem, în pietroaiele caldarâmului de pe strade; doar' grosul prafului mai atenuiază ascuțișul pietrilor, ba adeseori chiar și lăpădături de alimente ori... și mai rău! — căci nu neamul fanarioto-dragomanic a fost menit să-i învețe pe Turci la lucru curat.

Găsim, în sfârșit, locuințe, cu chiu și vai, la... Greci.

Banii înainte!

— Trebuie și bacșiș?

Mă gândeam, cum să 'nceui ușa mai bine peste noapte, văzând la mutra țâțâitorului grecotei și mai prinzând ochirile de șerpoaică și cutele adânci trase în jos din marginile buzelor grecoacei.

Împăcută odată, oarecumva chestia domiciliului, pornim să găsim un restaurant.

Pe stradă întâlnim, în capitala sultanilor, — o turmă de bivoli, mânăta de Turci cu șalvari și turban.

Câni culcați de-alungul și latul stradelor, pe lângă trotuare și pe trotuare, urâți și năpârliți, sunt răscoliiți de animalele negre; pe când oamenii se păzesc de a deranja pe Cerberii murdăriei.

Jigodiile acestea, urâte, fără stăpâni, stăpâni ai stradelor Constantinopolei, își simt situația privilegiată... Și bine trebuie să bagi de seamă, să nu calci pe vre-o coajă de dovleac ori pepene verde, căci te poți răsturnă peste vre-un câne, și... buclucul este gata, căci aduci vătămare unui idol al Turcilor.

Un Turc, cu fața adânc brăzdată de dungile trudei și slăbirii, duce imense greutăți în spate, în susul unei strade încovoiate, ca o spinare de cămilă.

Turcul duce greul, el e hamal în țara lui; cânele e «sinecuristul», iar Grecul... Grecul... Cine nu-i știe pe acești slavo-elini murdari, otrăvitori de veacuri ai Orientului și moravurilor omenești, perfizi, pe lângă cari asasinii bulgari și sârbi sunt... minori!

Dăm pe o stradă principală, lată, cu troturar de asfalt, cu vitrine admirabile, modă «highlife», fazon ultim, de Viena și Paris; dar iată, că trec

pe drum niște turculeți, cu măgari încărcăți cu cărbuni.

Aspectul cartierului Pera este, de altfel, de caracter european; având însă o populațiune fluctuantă vecină cu barbaria și înfrățită cu murdăria, are aspectul decrepitudinii.

Ce potriveală!

Călare pe un măgăruș, scuturat de praf, de cărbuni, cu un »Cicerone« turculeț poți vizita Constantinopolul cu împrejurările lui, poți vedea ruinele unui furtunos trecut, poți vedea urmele mării, cum se pierd acum, sub chiparoși dinspre Marea de Marmara, pe unde și-a deschis drum vigourosul Mohamed II, pentru a intra în inima putredei împărății a ultimului »roman« cinstit Constantin al XII-lea!

Și mai poți să vezi părțile dinspre uscat, ale acestei strălucite cetăți și atât de murdare, atât de căzute și totuși vestite; poți găsi locașurile atâtor crime și fărădelegi, în acest mormânt al trecutului, simbol, al peirii a tot ce nu e firesc și sănătos, din creațiunile și întocmirile brutale și cu perversitate întocmite de neamuri, purtate de vânturi...

Dar e timpul! Să cotim la dreapta, la un restaurant, la un han.

*

Întream într'un local, un fel de prăvălie, cu vitrine, în cari sunt expuse bucate răci: iahnice de mănătărci, pătlăgele vinete tocate, iaurt etc. iar la ușă atârinate în cuiu se răsfață fleicile...

Pe părțile restaurantului tablouri: Mozart și Beethoven.

Pe o mașină de gătit, așezată în partea dreaptă a prăvăliei-restaurant, musacaua forfotește, apoi dovlecii umpluți, tocana de berbec și pilaful de oaie. Mai sunt și niște fripturi la tavă (de miel și de pui) în gura deschisă a mașinei.

Chelneri cu șorturi albe, dar nu alb »imaculat«,

slujesc și sisăiesc cu oaspeții, într'o limbă pripită, neo-aristotelică.

Aerul închis al restaurantului, stradele ca de o palmă, prospectul prin vitrină, mărginit la un frontispiciu de etage de lemn, cari în »parteere« adăpostesc o măcelărie cu oi și berbeci cu coadă groasă, atârnați, jupuiți și pentru — veselia muștelor și provocarea... poftii oaspeților de peste drum.

»Europo, Europo«!

Popoarele de muște, se înțelege, nu lipsesc de a sbură cu veselie și prin domeniul aburilor de mâncări din restaurant; și ni-se face așa o poftă de mâncare...! încât iată »menu«-ul ce mi-am alcătuit:

»Ena«*) mastică,
bulion,
iaurt
straguri.

Și am plătit 1.50 lei, bez — cum ar zice un muscal — »Vlașca și Teleorman« — pe românește — pentru a explica anecdota despre »bonum vinum«, care... m'a încântat, în călătoria mea din Orient.

Au plătit unui, ce e drept, și un franc, pentru un — sifen, alții 10 lei pentru o

»Le Penseur« în fața Pantheonului.

sticlă de bere, căci la plată toate socotelile se fac pe... turcește.

Fanarioții și osmanlii s'au — înfrățit!

— »Kal' imera, psibi mû«!

Salut, plecând dela dejun. Nu pot prinde cu urechia, nici fixă »tandrele« cuvinte, cu cari mă petrece până în stradă cel Sapunsachis, care, probabil, ademenit de cuvintele grecești ce i-am spus, mă va fi bănuțit poate, că sunt doar din neamul leprelor, de cari mai sunt în țara românească; ș'apoi doar și dânsul fusese la Constanța — și nu a învățat o boabă românească!

*

Trecem într'o stradă principală.

Lume multă grăbește în sus și 'n jos, euro-

*) Una.

peană și orientală; fesul domină însă și între europeni după obiceiul pământului.

Cadâne, îmbrăcate în grele mătăsurii, de colori închise, cu capul acoperit din aceeaș stofă dată peste cap, până în față, cu voaluri transparente pe față, pleacă genele, când caut să pătrund cu privirea seninul, ori întunecul ochilor tainuți...

Se întrevăd și gingașe trăsuri de fețe, în conturile unui colorit pal, ca al florilor din seră...

Câte taine, câte palpitări, ori... resemnări?...

*

Trâmbiți, urlet, vuiet, șgomot, se aud apropiindu-se, întrerupându-se și repetându-se, după mici »intermezzo« de clopoței. Și câinii întinși la soare, se strâng pe trotuare, unde se lățesc; iar din vale, pe strada strâmtă și întortocheată, vine un tramvai ruginit, cu etage.

Precursor al tramvaiului e un turc în vestă, care fugind în goană înaintea cailor dela tramvai își șterge sudorile, țipă răgușit, înfiorător, apoi suflă într'o piscoaie spartă și răsuflată, ce dă un sunet crăpat... pentru a face loc, pentru a se îndepărta publicul și câinii, de pe linie, din calea tramvaiului, pentru a păzi și înlătură orice primejdii...

A fugi cu iuțea calului și a sbieră și suflă în piscoi ziua întreagă, aceasta numai un turc o poate face; numai în Turcia poate există așa mizerie.

M'am înduioșat de mila nenorocitului urmaș al strălucitului Soliman cel Mare, dar m'a cuprins și râsul, de ironia aplicării, în »Europa« aceasta, a tramvaiului cu cai, când automobilul a călcat deja destui muritori, în — Occident.

*

Dar vrem, vrem și noi să mai vedem câte ceva din acest vestit oraș: sf. Sofia; fostul palat al împăraților grecești (romei); Rumeli-Hissar, o grupare pitorească de frumuseți firești și făurite

de oameni de pe malul Bosforului; falnicele zidiri de cupole genoveze; Cornul de aur; golful ce a primit atâtea leșuri armenesti; și temnița turcească din zilele când tâng și jale în limba noastră răsună din umezeala adâncimei unui turn de fortăreață, rămas din timpul Paleologilor...

Dar ce ironie. Socoteala turcească nu se potrivea cu a noastră.

Și iată, cum!

Luăm trăsuri. Tocmeala: 7 lei, două curse; mai bine 3 lei pe cias. Pornim un lung șir de trăsuri, să mergem la sfânta Sofia, acum Aia-Sofia.

Pornim la pas... Facem semne birjarilor: »Mai iute!« Dar ce să vezi?

Bolborosește birjarul ceva pe turcește, cu supărare și răstire în vorbă; apoi începe a se înjură, ori nu știu ce își spune cu ceilalți birjari; și se ciorovăeșe între dânșii mai rău decât ignobilii noștri corturari; apoi se opresc pe loc, nu mai merg, fac gesturi unii cătră alții, și melița gurilor lor nu mai încetează; ia noi zădarnic vrem să-i punem în mișcare,

căci ei gesticulând și încruntându-se ne explică ceva, pe — turcește și din toate noi atâta înțelegem, că în Constantinopol, în ziua mare, te exploatează hoștește, pe față, în mijlocul lumii, chiar servit fiind tu de polițaiul, ce ți-e pus la dispoziție de autorități.

— O, »Puterilor garante«!

După un ceas și jumătate, ce petrecem într'o piață cu copăcei verzi, ce adumbresc, în preajma unei cafenele lățite în stradă, fumători din narghilea, beutori de nenumărate cafele turcești și jucători de table, ascultând vociferările birjarilor noștri: când resemnați vrem să ne dăm jos și să lăsăm calesele turcești în grija... Profetului, — iată că: ni-se pornește șirul de trăsuri.

Ajungem într'o stradelă, unde trebuie să ne dăm jos, ca să străbătem prin funingine și praf

Din Atelierul lui Rodin.

amestecat cu cenușă, printre ziduri nemaipomenit de murdare din stânga, când în dreapta se înalță un colos murdar, dar falnic în înfățișarea sa maestoașă: Aia-Sofia — sfânta Sofie de altădată.

— „Teamă învins Solomoane!...”

Acestea au fost cuvintele de mândrie ale lui Iustinian, înțeleptul împărat, nu grecesc, ci al »Romei noi«, întemeietor de legi, orânduitor de țări, și înălțător al celui mai strălucit monument al artei arhitectonice, din epoca de aur a Orientului european...

Întream în acest colos, măreț și sobru ca plămuire, nimitor ca mărime, vast în întinderi și încăperi, nescuduit în al său așezământ, — dar pustiu de podoabe, lăcaș murdar de paseri cobitoare și cete de porumbei, — altar turcesc.

Unde-i aci vre-o icoană sfântă? O preacurată Fecioară, o pânză de sublimă simbolizare?...

Încăpute toate pe mâni de perverși, au ajuns culcușuri pentru păgâni; dar urmele mării trecute a unui popor fără seamă în lume, au rămas în recea lor demnitate, sfidând până și tăria dintelui vremii...

Ne »sfântuiesc« ș'aci, cu vre-o 40 de lei, — bacșiș.

Și acum să ne ducă trăsurile, la: frați.

*

La frați, da; căci unde n'avem noi frați, dela »Halicii din vechi« și până în Tesalia și »Valahia mare« din vremurile degenerațiilor Porfirogeneți!

Internatul universitar român din Constantinopol adăpostește 20 de studenți de-ai noștri, Macedo-Români, dragi băeți, chemați a înfrunța, în grele lupte, perversitatea și crimele vrășmașilor, când ei abia se bucură de »protecția«, adică nevrășmășia bolnavului istovit și susținut prin otrăvitoare paleative de iscusita Europă...

Sufletul mi-l simt alinat, la vederea școalei române, în care se vestește lumina minții și lupta cu credință îndărătnică a fraților Macedoneni pentru neam.

Suntem în școala română din Constantinopol, ajustată de model. Prin glasul apostolic a trei dascăli și patru dascălițe, se grăește unei generații, care va fi chemată la luptă până la sânge pentru neam...

Sunt trei mii de Români (Macedoneni), în capitala sultanilor; și cât sânge ales nu svâcnește

în vrășmașii fii împrăștiți în lungul și latul »Împărății« europene, sânge de-al fiilor acestui popor demn și ales prin însușirile și hărnicia sa, popor, care a dat tuturor neamurilor împrejmuitoare eroi, martiri, artiști și oameni de frunte.

E rândul jertfelor acum. Dar, din sânge s'a născut libertatea; prin dureri se va renaște viața nouă a acestui neam.

Buni, dragi, deschiși și calzi la suflet, ne primesc ai noștri frați; și cu noi ducem dorul lor și ducem încrederea noastră în isbânda din viitor.

— Cu Dumnezeu!

*

S'a făcut seară; s'a făcut noapte.

Sunt la locuință cu un tovarăș; doi într'o cameră.

— Ai incuiat ușa?

— Acuși.

— Știi, că »graeca fides, nula fides«.

Sudiții patriarhali de p'aci nu te atacă în față; nici te întreabă de — sănătate, pe întunerec.

— Nu e prost grecul, care a știut duce la decreștinătate și pe Turc, prin manoperele și manevrele sale meschine și perverse...

Osteniți, și cuprinși de gânduri, ce se înlănțesc și se deșteaptă unele pe altele, ne culcăm.

Și e cald, deși ferestrele sunt deschise. Cu ochii împăunogeniți de piroteală, ne așternem la dormit.

Dar unde să poți dormi?

O cafenea sub fereastra noastră; și nu știu »serbet« ori bere (care nu e oprită de Coran!) trăseseși la — măsea niște Turci, cari cântă, ca la noi orbeții, pe la podurile de prin marginile orașelelor, în zile de târg.

Se face miezul nopții; și totuși e cald; dar asudăm și de monotonia cântecului turcesc, care străbate până la noi. Dela o vreme glasurile omenești amuțesc. Sunt gata să ațipesc, când miorlăituri desperate mă fac să tresar...

— Piscică este Grecul; cânele e bietul Turc, în fabula babilonică a neamurilor din Europa sultanului.

Dar pe 'necetul vine somnul și mă duce, pe legănat, în brațele lui Morfeu.

*

E dimineată.

O luăm spre port, unde avem să ne imbarcăm pe frumosul și mândrul vapor »România«.

Turci și javre de grecotei cu fesuri, nerghelele, ciubucuri, unsoare pentru ghete, perii de dinți, sticlețe învelite în cocă fasonată în chip de paseri, rahat și tutun, bastoane și mai știu și eu ce, — tot mărfuri »a la franca« (în preț de câte un leu) lucruri de nimic, ne arată și ofer, Turci și Greci și nu ne slăbesc, par'că cu sila vor să ne îmbogățească cu mărfurile lor.

Unul, ce stă la o lădiță, cu perii în mână, mă netezește pe pantaloni și-mi face semn să-mi curățe ghetele — curate, cu de-a sila.

Abea scap de el și alții mă năpădesc cu alte oferte; abea scap de goană, intrând într-o cafenea turcească, asemănătoare cu speluncile descrise de Gorki.

Un infernal sgomot de lătrături, din stradă, îmi isbește auzul.

— Ce să fie?

Un european duce, de curea, un câne; și singurii stăpâni pe deplina libertate în Turcia, în cea mai largă a ei concepție, câinii Constantino-polei, par'că... scuipe otravă, văzând scâlăvia unui tovarăș după chip și asemănare.

Dar începem a ne imbarcă. Marele și vigurosul vapor România dă un chiot răsunător, — ca în... codru; și pornim.

Părăsim cuibul murdăriei europene; iar albastrul Bosfor iarăși ne farmecă, măreț și minunat, pururea mișcător.

Conturile clădirilor strălucitoare în bătaia soarelui, cupolele cu multe turnuri, aleele și parcurile, împetrișate cu clădiri în fel de fel de culori și așezări pe coline, coaste, dealuri și mal, apoi mărețele ruine și viul verde de arbori, încremenite oprind sburdarea valurilor legănate, albastre, — toate, toate defilează în fața ochilor noștri și se îndepărtează tot mai mult, tot mai mult... se pierd în raze... pe când România se adâncește în largul întinselor ape ale Mării Negre.

IV.

Furtuna.

Uscatul a dispărut.

Înaltul cerului și împrejurimea noastră se răsfată în albastrul încremenit și mișcător...

Sunt 12 ore din zi.

»România« se avântă cu tact, solemn și mândru, înainte, tot înainte, pe brazda spintecată de valuri.

Și suntem atâția Români în vapor! Veniți din

toate țările, frați din cei mai depărtați și chiar de cei ce-și pomenesc obârșia din adâncimile bătrâne: Albanezi, din sămânția viguroasei Cente, din alte lumi...

Vioi și îndărătnici sunt și azi, șoimii vechiului Illyric...

*

Cei mai mulți dintre călători își iau dejunul pe bord, — deși nu lipsesc și de aceia, cari, în mijlocul imensității de apă fac să pocnească, în ascunzișul bufetului, dopuri dela sticlele cu vin.

În dreapta trăiesc unii cu mâncare, în stânga alții din contemplațiune, — căci zbuciumul de valuri nu istovește marea, iar priveliștea jocului de ape îți răpește privirea fără saț...

Legănări de valuri, sclipiri de raze, din soare resfrânte, șuer de vântuleț, de-oparte... șoapte de alta, clipiri din gene tremurătoare... dincolo tăcere și isbit de cărți — ungurești...

Armonie?

Paradoxe!

Iar mai încolo, cineva fredonează:

»Pe marea lină,

»Care suspină...

Cine cântă?

Cu ochii o prind:... În ziua mare, par'că văd stele, coborâte din înățimi jos, la noi, stele infocate, și totuși... negre, de inima ți-se cutremură, la clipirea lor...

*

Alt tablou!

— O 'ngrămădire.

— Lucru suspect!

— Credeam că n'avem în »România« nici un — »mozaic«... Dar iată, că un gazetar din — București declamă despre »patriotism« și »românism« unor grănițeri din chiagul Banatului.

— »Jit!« îmi scapă vorba...

În mijlocul tresăririi, provocate de vorba-mi — lugubră, încep a spune o poveste de împăcare, o poveste... adevărată:

»Romeo, despre amorul său vorbeă, (în teatru) Iulietei. Eră o liniște în staluri. De-odată o voce ruginită răsună, (din stal) în cele mai sentimentale clipe: »Nu-l crede, cucoană!«...

Și cât am umblat în urmă, cutrierând uscatul »României!« Dar dispăruse, ca un acvatic, »patriotul«...

*

Aparatul fără sârmă din vapor primește avizul:
»Pe înserat, furtună!»

O cutremurare, o decepție, un pessimism par'că a cuprins de-odată pe câțiva vrăjmași ai — apei; alții, nepotoliți, în focul jocului de-a cărțile, se întehesc în »a pontă»; sticlele se ridică spre văzdub, cu josul; alții se strecoară pe pitite în cabine, — dar nu lipsește nici câte un pierdut »Cât te-am iubit...» de după un colț; din altă parte »Mugur-mugurel...» răsună din voci bărbătești și nimeni nu mai e nici cu gândul la Constantinopol, nici nu vrea par'că mulțimea să știe de Nemesă:

Vine furtuna!

Timpul grăbește.

Albastrul împrejmuit începe a se întuneca. Uruit s'aude 'n cer și ca dintr'odată marea înspăimântată puternic își încovoie spinarea spumegătoare de frământare.

... Tipete și vaete!

Vaporul se înalță, se adâncește, cătând par'că să ne arunce peste bord. Străpîndă, valurile spală și mătură coama »România ei».

Țumbele, coșulete, pălării, mantale, geante, sticle, iau drumul veșniciei...

Nici un matelot, la desnădejdnitele sberături pentru ajutor, a celor ce-și văd cu ochii: »ceășul din urmă»...

Neastâmpăratele valuri mugind isbesc și împing clae peste grămadă oameni și lucruri, spre boltitura dela mijlocul vaporului. Dar îmbulzeala, pripeala, desnădejduirea, făcut-au temei de baricade din ceice voiau dar acum nu mai pot să deschidă ușile ce duc înlăuntrul vaporului, — și vântul și valurile îi pâlmuiesc acum, cu îndârjire, în grămădirea lor.

Vaporul se pleacă, isbit de furtună, pe coasta-i dreaptă.

— Acum se răstoarnă! Acuși se cufundă!...

— Ce groază!

— Nu poți mișcă, îți vezi moartea cu ochii, ce grozăvie, ce grozăvie! O dulcilor Carpați!...

Un trăsnet face lumină.

În jurul meu... ce vaete! Și eu?

Cu pălăria pe o ureche, în partea bății furtunii; cu gulerul pardesiului ridicat; la adăpost după un stâlp, cu umbrela cărlionțată mă agăț de acel supozitar al corvetei.

Pe lângă mine fiind violent trece vântul și isbesc valuri.

Ghetele-mi albe în apă sunt, până la gleznela picioarelor; și curge apa, ca un rîu de munte.

Se spiginește de mine, contra vântului răpitor, un curajos ce și-a pus în spate umbrela scutitoare în sus, iar jos, — șade în apă.

În fața mea, scutiți de un coș greu și de umbrele șoldite de vânt, e îngrămădită o lume, scutită dinspre cer, isbită de valuri și vânt din dreapta, iar la picioare: gărlă.

Fulgeră; ș'un trăsnet sguduitor potolește furtuna...

L'a lui schintee din împrejurimi în ochi mi s'a desvelit încremenită, par'că, o jună păreche.

În spasmele spaimei, el — un chip de ceară; ea — despletită, palidă percută, cu ochii ca pustii. Și într'o îmbrățișare bolnavă ei se strâng, ca îngroziiți de moarte, ei, ceice vor viață!...

Sunt tineri, nu cunosc viața și groază li-e de moarte.

Furtuna s'a potolit.

Apar mateloții, să facă ordine pe bord și să desfacă pânzele trase ale vaporului.

Noi ne grămădim în jurul motoarelor uriașe, să ne uscăm hainele.

Par'că n'a fost nimic, așa a trecut furtuna.

Ca să ne uscăm ghețele, tropotim.

La tropot, ca de joc, trebuie și cântec. Haidem:

»Chiriac n'are parale,

»Chiriac, mamă!...

E târziu, după miezul nopții. Dar prietenii buni totuși ne așteaptă, să ne primească cu dragoste românească și dulce frăție, — când debarcăm pe pământul sfânt, românesc în portul român Constantința.

S. Secula.

Cronică.

Teologia dogmatică fundamentală. Apologetica creștină de Dr. Vasile Suciu, prof. de teologie. Blaj 1907.

Carte de școala, care trece însă departe peste cadrele înguste ale unui manual. Și autorul a făcut foarte bine că nu s'a restrins la strictul necesar al unui manual de școală, ci a ținut seamă și a avut în vedere și publicul mare, în afară de ascultătorii săi puțin la număr. La noi, cari tot ce avem astăzi avem de a mulțumi bisericii, e o datorință a celor puși în fruntea bisericii, să facă să strabata în paturile largi ale cărturarimii noastre adevărurile veșnice ale religiei creștine, temeiurile din cari izvoresc puterea de viață a bisericii. Si noi niciodată n'am fost împotriva unei astfel de stricti necesar cinstite și cuvinte, numai am accentuat că ceice să dedau unor astfel de lucrări să nu se piardă în contemplații sterpe, să nu se izoleze cu totul de realitatea lumii ce ne împrejmuie, ci dând atenția cuvenită tuturor acelor fapte cari laolaltă constituie viața noastră de azi, și temeiul zilelor de mâine, să știe se începore adevărurile veșnice ale credinții de lucrurile trecătoare ale vieții, făcând să pulseze puterea credinții în orice faptă ce o îndeplinește omul. Iar această începore nu se poate fără deplină cunoaștere a vieții de azi. Nu poți altui un măr cu mlădițe de cires. Celce vrea să altuiască un pom trebuie să cunoască firea pomului întâi, ca să știe ce mlădițe să întrebunțeze spre nobilitarea lui.

Și cine numai cunoaște viața neamului nostru și rostul lui de azi, acela știe că cuvintele lui Hamlet: «a fi și a nu fi» ne sună nouă, și mai știe că suntem un neam mic, căruia lupta înfrigurată pentru existența lui ca neam, nu-i îngăduie o diviziune a muncii de așa fel, încât cutare bărbat de știință — fie teologică, ori mai puțin teologică, — să poată în tihnă închis în cei patru pereți ai chiliei sale să se piardă în bună voie în labirintul științei sale.

Acesta-i adevărul adevărat, și de acesta trebuie ținut seamă, altcum pierim.

Cartea dlui — Suciu — e scrisă bine, cu o deplină stăpânire a materiei. Puternic în argumentări, limpede și convingător. E frumos îndeosebi articolul asupra religiunilor pagâne, și a punctelor lor comune cu creștinismul. Tragem luarea aminte a preoțiilor noastre de ambele confesiuni — asupra acestei cărți, care le poate fi de bun folos în munca ce o săvârșesc. Partea slabă a cărții e limba. Autorul singur își dă seamă de neajunsul acesta al cărții sale, și aduce de pomică «că la noi Românii nu găsești doi ori trei autori, cari să exprime un concept cu aceleași cuvinte. Unul folosește termeni grecești, altul latinești, și un al treilea slavonești».

Adevărat. Și e adevărat din motivele cari le-am înșirat mai sus. Puținii cari au făcut știința teologică nu și-au dat osteneală să cunoască cum se cuvina limba maicii lor, a lipsit legătura între ei și marea viață a neamului căruia aparțin. Și legătura aceasta până azi lipsește la seminarul teologic din Blaj, unde sârmana noastră limbă nu se învrednicește de o biată de catedra.

a.

Două coarde. Dl Dragomirescu, censorul hazliu al literelor noastre, din fericiire tot mai «convorbeste» încă. Cu aceeași conștiință de om superior, cu aceleași gesturi de gravitate a îndrumătorilor unui neam. D-sa de două ori pe lună își ține netulburat praznicul. Blagoslovește sau blastamă după cum îi cere tipicul. Și nu e greu tipicul d-lui Dragomirescu. Asemenea lăutarilor din cea mai patriarhală regiune a mahalalei al căror program e redus numai la două cântece, unul «de dora» și altul «de jale», sau asemeni cutărui Pafnutie, care o viață întreagă a măcinat numai două slujbe — dl Dragomirescu nu cunoaște decât tămăia și injuratura. Purcezând din acest principiu de adorabil dualism dl Dragomirescu e implacabil. Cu o pedanterie în regularitate — unica pe care o a putut câștiga din multele însușiri dascălești — d-sa își alternează tot la două săptămâni cele două coarde. Astfel se crede dator în fiecare număr să urmeze pe dl Cerna în frumoasele-i salturi îndrăznețe și să mângăie simpatica chelie a d-lui Cincinat Pavelescu, după cum își socotește de o datorie sfântă sa injure «gongorismul» lui Goga. Foarte bine d-le Dragomirescu, foarte bine. Noi ne-am învățat cu coardele d-tale și nu le cerem ce nu ne pot da. Dar o lamurire d-le Dragomirescu: Goga nu e vinovat pentru «beția de cuvinte a școlaei» lui... E bine să fim înțeleși și de aceea te rugăm să desparți pe Goga de «școală» și să-i injuri separat. E o chestie de echitate aceasta și credem că și d-ta deși nu tocmai tare în cavalerism — o vei putea aprecia. Caci a lovi în Goga pentru gresirile altora înseamnă — dacă ne e permisă comparația — să faci răspunzător pe dl Maiorescu pentru berbeleacurile critice ale lui Mihalache. Asta nu se poate d-le Dragomirescu, nu-i așa că și conștiința d-tale protestează? Își revendică și ea dreptul unei originalități.

Premii. Cu o vie satisfacție înregistrăm premiarea cărților d-lor Agârbiceanu și Z. Bârsan de către secțiile literare-științifice ale «Asociațiunii» noastre. Prin aceasta s'a dat o meritată recunoaștere acestor condeie de talent a căror hărnicie se impune tot mai mult. E nimerit ca «Asociațiunea» să apropie de sine toate elementele de forță cari pot da mână de ajutor în săvârșirea unei mișcări culturale. Raportul d-lui Andrei Bârsan u pe temeiul căruia s'au decernat premiile să va publica în cel mai apropiat număr al revistei «Transilvania».

Oaspeți rari. Spre surprinderea neașteptată a orașului nostru pașnic zilele aceste Sibiuul a fost cercetat de Principele moștenitor și Princesa împreună cu dl I. Brătianu și doamna cari au zăbovit mai multe ciasuri vizitând «Muzeul Asociațiunii» și biserica catedrală. Pe cât de rară, pe atât de puternică a fost impresia acestei vizite în cetatea liniștită a cetății de lângă Cibin. Pălcuri de oameni s'au grămădit în fața hotelului și au aclamat cu strigăte entusiaste pe oaspeții cari în sborul repede al automobilului au părăsit orașul.

La răspunsul «unic» al d-lui Scurtu în «Sămănătorul» dau următoarele scurte lămuriri: În notița din numărul trecut al «Luceafărului» am osândit nota injurioasă a declarației și cronicei din «Sămănătorul», pornind din convingerea că în discuțiile literare suntem în drept să așteptăm un ton literar. Orice celorlor rămâne uimit în fața moravurilor nemai pomenit de vulgare cari ies la iveală adese din coloanele gazetelor din România. E firesc că o sanare în această privință poate veni numai dela scriitori, cari călăuziți de altă judecată și altă interpretare a bunului simț sunt chemați să regenereze, între altele, și moravurile presei. Credința mea e că o regenerare nu se poate ajunge prin astfel de declarații sau cronici...

Această părere a fost spusă în numărul trecut al «Luceafărului». Despre altele n'a fost vorba. Prin urmare nici glumele nici «documentările» d-lui Scurtu nu mă pot îndemna la vr'un răspuns. *Oct. Goga.*

Schița «Scarlati» a d-lui A. Cazaban, publicată în acest număr al revistei noastre a fost trimisă nouă din partea autorului și a fost pusă sub tipar înainte de apariția în altă revistă. Regretăm că autorul trimite același manuscris în mai multe părți de-odată.

Poșta Redacției.

Dlul D. M. — România. Poezia ce ni-ați trimis e foarte frumoasă. Ne pare rău că n'o putem publica, fiindcă nu voim să prilejim nașterea unui nou curent «eminețian» în literatura noastră. Prin urmare, dacă ai schimbă tonul ei lugubru, și în loc de

Am găsit a mea iubită
Alături, palidă și tristă,

ai pune, de exemplu:

Am găsit a mea iubită,
După somnul tihnit rumenita,

poate i-am da drumul.

Dlul C. în B. Noi credem că vgi fi ajuns la... maturitate. Vezi, ține minte povăța noastră: de câteori vrei să publici ceva, deschide Shakespeare, Goethe, sau pe Taine, și citește în fața lor ce ai scris. Pe urmă, dacă nu-ți va fi rușine, trimete.

Redactor: OCT. C. TASLAUANU.

În editura noastră au apărut și se pot comanda dela administrația noastră:

T. Brediceanu:	Muzica „Seratei etnografice“,		
Caetul F. Cor.	3. —, Lei 4. —		
» H »	3. —, 4. —	} împreună Cor. 10. —, Lei 12. —	
» III »	5. —, 6. —		
Ioan Agărbiceanu:	Dela Tară	1.50	și 10 porto
Ion Bărsanul:	Primele Versuri	— 60	„ 10 „
Zaharie Bărsan:	Ramuri	2. —	„ 10 „
Ioan Ciocărlan:	Trainul Nostru	1.50	„ 10 „
Alex. Ciura:	Icoane	1.20	„ 10 „
El. Farago (Fatma):	Versuri	1.50	„ 10 „
Oct. Goga:	Poezii	2. —	„ 10 „
	Ed. pe hârtie olandeză	3. —	„ 20 „
A. O. Maior:	Biblioteca Copiilor, Vol. I.		
	Cu o poveste inedită de		
	Carmen Sylva. 21 ilustrații	1.60	„ 20 „
Ioan Slavici:	Mara (roman)	2.50	„ 20 „
Maxim Gorkii:	Nuvele	1. —	„ 10 „
	Ilustrate românești (heliografii) 12 bucăți	2. —	„ 10 „
	Numărul jubilar Carol	1. —	„ 10 „

Din edituri străine:

Alex. Vlahuță:	România pitorească	3.50	„ 20 „
Minerva Cosma:	Album de broderii și țesături românești	16. —	„ 72 „

Cărțile se pot comanda sau dela administrația noastră sau dela librăriile: În România: București: Librăria națională, Socecu et comp., L. Alcalay, C. Sfetea, I. Vasluianu; în provincie: Iași, Ploiești, Craiova: Socecu et comp.; Caracal: Librăria cooperativă; Brăila: Dumitru Ionescu; Galați: Negoescu et Manișiu; Bărlad: N. Petroff; Botoșani: Librăria cooperativă.

În Austro-Ungaria: Suceava: Școala română; Blaj: Librăria archidiecezană; Brașov: A. Mureșianu, I. Ciurcu; Sibiu: W. Krafft, Librăria archidiecezană; Oravița: I. Țiercan; Caransebeș: Librăria diecezană; Bistrița: V. Onișor.

Administrația și redacția: Sibiu (Nagyszeben).

Cumpărați numărul jubilar Carol I. Prețul 1 cor. 10 bani.